

УДК 656.078

АНАЛІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Федунів Т. М.

аспірант,

Навчально-науковий інститут управління, технологій та правових наук НТУ, м.Київ, Україна

ORCID: ID 0009-0009-4141-8810

Шпирко О. М.

кандидат економічних наук, доцент,

Навчально-науковий інститут управління, технологій та правових наук НТУ, м.Київ, Україна

ORCID: ID 0000-0002-0601-6172

Тема аналізу шляхів підвищення економічної ефективності вантажних перевезень є надзвичайно актуальною в сучасних умовах. Вантажні перевезення є кровоносною системою будь-якої економіки, забезпечуючи рух товарів від виробника до споживача. В умовах глобалізації, зростання конкуренції, постійних економічних коливань та в умовах невизначеності, оптимізація логістичних процесів стає критично важливою для виживання та розвитку транспортних підприємств. Підвищення економічної ефективності вантажних перевезень дозволяє знизити собівартість продукції, товарів та послуг, збільшити прибутковість компаній та покращити їхню конкурентоспроможність на вітчизняному та світовому ринку. Крім того, впровадження інноваційних методів, таких як цифровізація та автоматизація, відкриває нові можливості для оптимізації маршрутів, зменшення витрат пального та часу доставки, виключає дублювання операцій і людських помилок. Аналіз цих методів допомагає виявити найбільш дієві стратегії та адаптувати їх до специфічних умов, зокрема в Україні, де транспортна галузь стикається з унікальними викликами, пов'язаними з військовою агресією РФ. Таким чином, дослідження цієї теми є ключовим для забезпечення сталого розвитку транспортної інфраструктури та української економіки в цілому.

Війна в Україні стала серйозним випробуванням для української економіки. Найбільше постраждали експортери, оскільки основні маршрути для доставки продукції виявилися заблокованими. Війна кардинально змінила ландшафт вантажних перевезень, спричинивши значне зниження їхньої економічної ефективності. Руйнування інфраструктури, зокрема доріг, мостів та залізничних вузлів, унеможливило використання традиційних та найоптимальніших маршрутів. Це призвело до різкого зростання логістичних витрат та збільшення термінів доставки товарів. Блокада чорноморських портів змусила переорієнтувати значні обсяги вантажів на залізничний та автомобільний транспорт через західні кордони. Таке перевантаження прикордонних пунктів пропуску створило величезні черги та затримки, що негативно позначилося на швидкості та вартості перевезень. Зросли ризики для перевізників, включаючи безпекові загрози та підвищилися розміри страхових тарифів.

Щодо ситуації з імпортом – війна змушує нашу країну споживати все більше і більше енергії та ресурсів ззовні. Наші стратегічні партнери (Сполучені Штати Америки, Франція, Великобританія, Німеччина та багато інших) забезпечують постачання продовольства, зброї, медикаментів, різних видів обладнання та енергоносіїв. Україна стала найбільшим імпортером зброї в Європі, збільшивши імпорт у 66 разів за період із 2019 року. Про це у своїй доповіді повідомляє Стокгольмський інститут дослідження проблем миру (SIPRI). Частка країни у загальносвітовому імпорті зброї становила 4,9 %, а також 23 % від загальноєвропейського рівня. Імпорту ліків в Україну також збільшився на 13% порівняно з 2022 роком. Найбільшим експортером стала Німеччина, на другому місці – Індія, Франція – третя [1].

Статистичні дані, свідчать і про збільшення тиску на митну систему України, яка наразі має безліч проблем. Однією з основних проблем є недосконала нормативно-правова база регулювання міжнародних перевезень. Суттєві відмінності між митним законодавством

України та Європейського Союзу ускладнюють інтеграційний процес. Проблеми корупції та неефективності в митних органах України також значно ускладнюють процес інтеграції. Непрозорі процедури та зловживання владою можуть перешкоджати впровадженню європейських стандартів. Відсутність сучасних технологій та обладнання на митних терміналах України стає серйозним бар'єром міжнародного сполучення. Адже зумовлює використання додаткових ресурсів та збільшує час на виконання митних операцій. Багато митних терміналів в Україні потребують перепланування, а також додаткового розширення [2, с.127].

Зростання цін на паливо, спричинена глобальними та внутрішніми факторами, також стало додатковим тягарем для українських транспортних компаній. Необхідність об'їзних шляхів та збільшення відстаней також прямо вплинула на зростання операційних витрат. Дефіцит кваліфікованих водіїв через мобілізацію та міграцію посилив кадрову кризу в транспортній галузі.

Аналіз методів підвищення економічної ефективності вантажних перевезень є багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та використання різноманітних інструментів. Його основна мета полягає у виявленні та впровадженні стратегій, які дозволяють мінімізувати витрати при одночасному максимізації прибутку та якості послуг. Одним з ключових напрямків такого аналізу є детальний аналіз витрат, що включає прямі та непрямі операційні витрати. Прямі витрати охоплюють паливо, заробітну плату водіїв, технічне обслуговування та ремонт транспортних засобів. Непрямі витрати включають адміністративні витрати, страхування, податки та амортизацію рухомого складу. На основі визначення цих витрат точно визначається собівартість перевезень (на тонно-кілометр або на рейс), що дозволяє ідентифікувати найбільш витратні елементи.

В останні роки спостерігається помітне зростання обсягів світової торгівлі. Контейнерні перевезення сьогодні забезпечують понад 80% загального обсягу світової торгівлі, і цей показник продовжує зростати через глобалізацію, розвиток електронної комерції та зростання споживчого попиту. Вантажопотоки у портах збільшуються, що створює значний тиск на інфраструктуру та операційні процеси. Щоб ефективно обробляти цей потік, термінали повинні впроваджувати високопродуктивні автоматизовані системи управління вантажами, кранами та транспортними засобами, що дозволяє мінімізувати час обробки контейнерів, підвищити оборотність та зменшити витрати [3, с.35].

Аналіз ефективності використання рухомого складу передбачає оцінку коефіцієнта завантаження транспортних засобів та мінімізацію порожніх пробігів. Використання сучасних систем управління автопарком (Fleet Management Systems) дозволяє відстежувати місцезнаходження, швидкість та витрату палива в реальному часі. FMS – це програмна система, спрямована на спрощення процесу доставки вантажів, заощадження часу та вартості, підвищення ефективності і прибутковості вантажних перевезень, а також забезпечення дотримання національних та міжнародних правил щодо вантажних перевезень. FMS фокусується на певній частині логістичних операцій і відповідно може бути частиною будь-якого іншого логістичного програмного забезпечення або індивідуальним рішенням, якщо власнику бізнесу не потрібно займатися іншими операціями в ланцюгу поставок, крім тих, що пов'язані з перевезенням вантажів.

Оптимізація маршрутів за допомогою геоінформаційних систем (ГІС) та спеціалізованого програмного забезпечення значно скорочує час доставки та витрати на паливо. Аналіз часових показників включає оцінку часу завантаження, розвантаження та простоїв, що є критичним для підвищення продуктивності.

Впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) дозволяє прогнозувати попит, оптимізувати логістичні ланцюги та планувати технічне обслуговування.

Аналіз ризиків допомагає оцінити вплив зовнішніх факторів, таких як коливання цін на паливо, зміни в законодавстві та геополітична нестабільність. Бенчмаркінг з провідними компаніями галузі дозволяє виявити найкращі практики та потенційні напрямки для покращення. Бенчмаркінг у транспортній галузі – це процес порівняння власних показників та методів роботи з показниками та методами інших, кращих підприємств-конкурентів або

галузевих лідерів, щоб визначити сфери для покращення та впровадити найкращі практики для підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Аналіз тарифної політики та ціноутворення є важливим для забезпечення конкурентоспроможності та прибутковості.

Оцінка якості обслуговування клієнтів та їх задоволеності допомагає утримувати і залучати нових замовників. Впровадження цифрових платформ для обміну вантажами та автоматизації документообігу спрощує взаємодію між учасниками перевезень.

Аналіз інвестиційної привабливості нових технологій та оновлення автопарку є ключовим напрямком для довгострокового розвитку автотранспортних підприємств.

Екологічний аналіз зосереджується на зменшенні викидів та впровадженні більш екологічних видів транспорту, що також може мати економічні переваги. Аналіз кадрового потенціалу та програм навчання водіїв сприяє підвищенню їхньої кваліфікації та безпеки перевезень. Методи статистичного аналізу використовуються для виявлення закономірностей у великих обсягах даних про перевезення. Імітаційне моделювання дозволяє тестувати різні сценарії та стратегії без ризику для реальних операцій.

Отже, комплексне застосування вищезазначених методів дозволяє не лише підвищити економічну ефективність, а й забезпечити сталий розвиток транспортного бізнесу. Таким чином, постійний аналіз показників діяльності перевізників є фундаментом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері вантажних перевезень.

Проведений аналіз показників діяльності вітчизняних перевізників показує, що в умовах кризи, спостерігається вимушена оптимізація та пошук нових рішень для підвищення ефективності діяльності транспортних компаній. Перевізники активно впроваджують цифрові технології для відстеження вантажів та управління логістикою в реальному часі. Збільшилася увага до мультимодальних перевезень, що дозволяє комбінувати різні види транспорту для досягнення кращої ефективності. Уряд та міжнародні партнери активно працюють над створенням "Шляхів солідарності" та спрощенням прикордонних процедур для прискорення руху вантажів. Це сприяє частковому нівелюванню негативних наслідків, але не повністю компенсує втрати. Загалом, не зважаючи на негативні наслідки, війна змусила українську транспортну галузь до швидкої адаптації до реалій та інновацій, хоча загальна економічна ситуація залишається напруженою.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 29.11.2025)..
2. Фомін О. В., Шабан В. Є., Баранов І. О., Мірошникова М. В. Підвищення ефективності міжнародних вантажних автомобільних перевезень. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Технічні науки. 2024. Т35 (74), №5. С. 126-132. <https://doi.org/10.32782/2663-5941/2024.5.2/20>
3. Стельмащук В.С., Придюк В.М. Особливості контейнерних перевезень автомобільним транспортом та їх перспективи. с.34-36. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2023/06/perspektyvy-rozvytku-1.pdf> (дата звернення 29.11.2025).